Klára Smolíková a Tobiáš Smolík

Cha cha chá, zasmál se Mordechaj

Veselé putování židovskou historií

ilustroval
Vojtěch Šeda

ahoj!
argo

Klára Smolíková a Tobiáš Smolík

Cha cha chá, zasmál se Mordechaj

Veselé putování židovskou historií

Ilustroval Vojtěch Šeda

ARGO

Kniha byla vydána s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky a Nadačního fondu obětem holocaustu.

MINISTERSTVO KULTURY

NADAČNÍ FOND OBĚTEM HOLOCAUSTU

Czech edition © Argo, 2020
Text © Klára Smolíková, Tobiáš Smolík, 2020 Illustrations © Vojtěch Šeda, 2020

ISBN 978-80-257-3205-2 (váz.)
ISBN 978-80-257-3363-9 (e-kniha)

(1865)

Rabínovy vousy

Věžní hodiny odbíjely půlnoc a psi se jako na povel rozštěkali. Mordechaj měl psy rád, ale teď ho jejich štěkot znepokojoval. Jen tak něco mu strach nenahnalo, v noci se už mnohokrát křivolakými pražskými ulicemi potuloval. Jenže nikdy nebyl sám a vždy se měl kam vrátit.

Přál si psa. Odmala prosil o štěně. Jenže otec tvrdil, že pes do židovské domácnosti nepatří. „Nemůžeš milovat psa jako člověka," odpovídal a nenápadně bradou ukazoval na sousedy, kteří pro psy zapomněli na vlastní děti. Svým mazlíčkům vyprávěli, kupovali jim laskominy a nechávali je spát na pohodlných čalouněných pohovkách. Ale kam dnes složí hlavu on, Mordechaj? Do svého pokojíku se rozhodně vrátit nemůže.

Čas se ve tmě zpomaloval, minuty se táhly jako hodiny. Mordechaj jakožto syn hodináře čas nepodceňoval. Hodinový stroj vám sice vnutí řád, ale běh událostí neustále hledá způsob, jak se z jeho sevření vymanit. Během krátké chvíle se toho někdy semele tolik, že to člověk zpracovává celé týdny.

Jako třeba dnes odpoledne, kdy do jejich hodinářského krámku zavítal obecní rabín Šir. Otec se mohl úslužností přetrhnout a neustále po synovi házel káravé pohledy, ať se víc snaží. Mordechajovi se však nechtělo. Proč by si měl zrovna z rabína

Obecní rabín

Učenec, který zná posvátné hebrejské texty o židovském náboženství (judaismu) a stojí v čele skupiny židovských obyvatel jednoho města. Stará se o to, aby se v jeho městě Židé chovali podle náboženských příkazů, vyučuje je i soudí.

dělat hlavu? Štvalo ho, jak se otec před rabínem klaní a jak překotně souhlasí se vším, co muž s dlouhým vousem pronese. Jemu se zdálo, že Šir nehraje úplně otevřenou hru. Však dobře znal jeho vtípky z hodin náboženství, které rabín vedl. Jako by si z lidí trochu utahoval. Jenže nikdo z židovské obce by si takovou myšlenku nepřipustil. Vrchní pražský rabín, tuze zbožný člověk, který navíc každou volnou chvíli zasvětí historickému bádání?! Takový muž přece netahá králíky z klobouku jako nějaký jarmarečník!

„Drahý Cajte," pronesl stařičký rabín, když se oba skláněli nad hodinovou skříňkou položenou na pultě, „myslím, že mé pendlovky trucují."

„Ctihodný rabi, to je vskutku nemilé," pokýval hlavou hodinář a prstem si posunul kovové brýle ke kořenu nosu. „Podíváme se na ně tedy zblízka." Otočil klíčkem a otevřel prosklená dvířka. „Vskutku, zasekly se. Nechám si je zde a najdu způsob, jak je znovu přimět odměřovat čas." Zavřel hodinovou skříňku a do knihy zakázek začal

krasopisně vepisovat, že 25. listopadu 1865 převzal do opravy nástěnné hodiny rabína Šira. Nevšiml si však, že do dvířek přivřel zákazníkův důstojný vous. A tak zatímco Cajt psal, rabín na druhé straně pultu trhal hlavou, aby se ze zajetí vyprostil.

Mordechajovi, který vše sledoval z bezpečné vzdálenosti, začaly cukat koutky, ústa se mu roztáhla do úsměvu a mladík se rozesmál. Stávalo se mu to často. Nebylo v jeho silách výbuch smíchu zastavit a trvalo dlouho, než utišil hlasité hýkavé zvuky, které se z něj draly. Mezi kamarády to nevadilo, k jeho nakažlivému chechotu se často přidali. S dospělými to bylo jiné. Měli pocit, že se jim Mordechaj vysmívá. Jenže on to nemyslel vůbec zle! Proč by nemohl být život legrace?

Plynová lampa v setmělé ulici lehce zajiskřila a vytrhla Mordechaje Cajta ze vzpomínek. Zablesklo se i v jeho nazrzlé hlavě. Zaleze si ke koňům, do stáje handlíře Bauera. Se zvířaty to Mordechaj umí. O pár minut později se už spokojeně zavrtával do slámy. Jenže sotva zavřel oči, znovu viděl, co následovalo po odchodu rabína. Otec na něj křičel, spílal mu a zoufal si, proč zrovna on, Samuel Cajt, musí mít se synem takové trápení. Mladík se však víc než na otcova slova soustředil na bábovku, která ležela nachystaná na stole pro onu vzácnou návštěvu. Rabínovi dezert zřejmě zachutnal a pomohl mu překonat trápení s plnovousem, ale stále dost zbylo.

Hodinář vyčerpaně klesl na dřevěnou stoličku a vydechl: „Běž mi z očí a odnes ty hodiny dozadu do dílny."

Mordechaj byl rád, že kázání je u konce. Pokýval hlavou, popadl těžké pendlovky a chystal se rychle vytratit. Jenže na odchodu ucítil slastnou vůni bábovky. Nenápadně natáhl ruku, chňapl po moučníku, ale vtom zakopl o práh a vzácný náklad upustil. Sklo se roztříštilo a po podlaze se rozkutálela ozubená kolečka.

„Ty že jsi můj prvorozený syn?" sípal hodinář. „Ty, syn vzpurný a protivný? Odejdi a už se nevracej, v rodu Izraele už pro tebe není místo."

(STOLETÍ DESÁTÉ)

Lovci otroků

Probudil se zpocený a vyděšený. Zdálo se mu, jak kamsi padá tmou. Sen se jen neochotně stahoval do tmavých koutů mysli. Zbyla po něm nepříjemná pachuť, že během noci se stalo něco zlého. Konečně Mordechaj otevřel oči a uviděl koně, slyšel jejich přešlapování a odfrkávání. Vše je v pořádku. Byla to jen noční můra! Oddechl si. Protáhl se, a jak bylo po ránu jeho zvykem, usmál se na nový den.

„Tamhle je," zaslechl za hlavou chraplavý hlas. „Ve stáji!" Blížili se k němu dva muži a nad koňskými hřbety zahlédl dlouhá špičatá kopí. Nebyl čas přemýšlet, proč si je strážníci vzali místo pistolí. *Musím jim ujet!* Mordechaj bleskově odvázal nejbližšího koně, vyhoupl se na hnědákův hřbet a vyrazil pryč. Nic nepoznával. Jako by se probudil v úplně jiném světě. Zmizely domy, dlážděné ulice i plynové lampy. Hřebec se s ním řítil po rozblácené cestě do neznáma. Mladík se křečovitě držel hřívy a nechal zvíře, ať si běží, kam chce. Hlavně pryč od těch ozbrojených chlápků, kteří prohledávali stáj. Za zákrutou uviděl skupinu vozů a kůň zpomalil, aby se k nim připojil. Káry byly potažené plachtou a zřejmě vezly těžký náklad, protože se pohybovaly ztěžka. Muži na koních se drželi poblíž a šavle zavěšené u opasků se jim pohupovaly v rytmu koňských kroků. Jeden z nich se otočil, snad to byla náhoda, snad něco zaslechl, a upřel na vyplašeného Mordechaje pronikavý pohled.

„Kdo jsi a odkud přicházíš?" zeptal se nebohého jezdce velitelským tónem a chytil za otěže hnědáka, který k němu s důvěrou doběhl.

„Jsem Mordechaj, syn Samuelův," vykoktal zpocený mladík a pořád se ohlížel, zda se v zatáčce nevynoří jeho pronásledovatelé. „Z Prahy," dodal ještě.

„Jaká to čest, rád tě poznávám," přátelsky zvolal muž. „Jsem obchodník Ibráhím, syn Jákúba, a hledám průvodce. Ani jsem nedoufal, že v těchto odlehlých krajích narazím na syna Izraele."

„Ani já jsem nečekal, že se tu potkáme," neurčitě odpověděl hodinářův syn a pokusil se na koňském hřbetu trochu narovnat. Zadíval se na Ibráhíma, který bystrýma očima těkal po okolí. Měl pečlivě zastřižený vous, červený vyšívaný plášť lemovaný kožešinou a šaty přepásané zdobeným opaskem. *Vypadá jako Turek z maškarního průvodu. Že bych narazil na cirkusáky?* přemýšlel horečnatě Mordechaj. Tohle ráno mu nic nedávalo smysl.

„Putuji mnoho měsíců a už bych se měl pomalu vrátit domů, do Córdoby, abych svému pánovi chalífovi al-Hakamovi II., nechť je vyvýšen jeho majestát, mohl vylíčit vše, co jsem po cestách viděl. Ale nedalo mi to a přemluvil jsem své společníky ještě k jedné zajížďce mezi tyto slovanské neznabohy." Mordechaj poplašeně zamrkal. Začínal mít pocit, že pokud si z něj vousáč dělá legraci, tak takové vtipkování už je trochu přes míru. Navíc se kupec celou dobu tvářil zatraceně vážně. Světaznalý cestovatel pokračoval: „Učeného člověka zde nenatrefíš. Místní vládce Boleslav je sice mocný a udatný, ale vzdělanost je zde ještě v plenkách jako na úsvitu věků. Asi to bude tím chladným podnebím. Prý zde v zimě leží sníh i několik měsíců."

„Stát!" ozvalo se za kupeckou karavanou. Právě dorazili pronásledovatelé. Mordechaj si s překvapením uvědomil, že nejsou oblečeni v nablýskaných strážnických uniformách. Přes ramena měli přehozené neforemné ušmudlané pláště a hlasitě se dožadovali uprchlého mladíka. Vedou prý otroky na pražský trh a několik jim v noci pláchlo.

„To je mi líto," zdvořile, ale pevně odpověděl Ibráhím. „Jenže toto je Mordechaj, můj židovský průvodce. Pochybuji, že mezi otroky z východu máte někoho, kdo umí číst a psát."

Hebrejština

Hebrejština je starověká řeč, ve které byla napsána Bible i další náboženské texty judaismu. Mnoho židů mezi sebou mluví jinými jazyky, ale přesto se hebrejštinu učí. Používá se při bohoslužbách v synagoze. Hebrejština se čte zprava doleva a nezapisuje samohlásky. Moderní verze hebrejštiny se stala úředním jazykem státu Izrael v roce 1948.

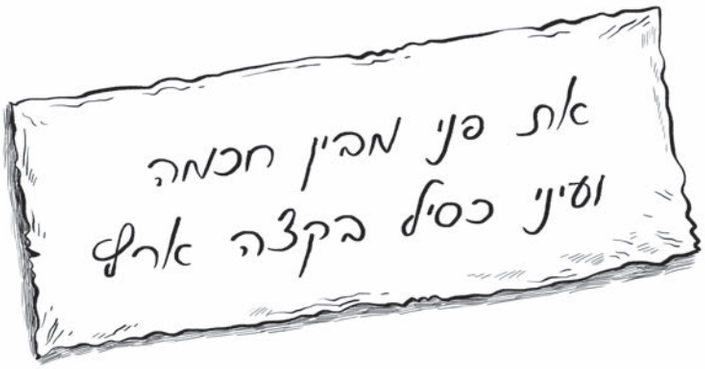

Dvojice se však k odchodu neměla. *Ať to prý předvede. To by o sobě mohl říct každý.* A tak vznešený Arab zalovil v brašně a vytáhl list papíru a psací náčiní. Obojí podal Mordechajovi. Ten se nadechl a co nejúhledněji hebrejsky napsal: *Rozumný má moudrost přímo před sebou, oči hlupáka ji v celém světě nenajdou.* Pak list podal otrokářům. Převraceli ho, očichávali, hleděli přes něj na mdlé slunce. Pak s úklonou popsaný papír vrátili a byli pryč.

„Další, co neumí číst, a dokonce ani nikdy neviděli náš lněný papír," odtušil Ibráhím a usmál se. „Praha by měla být nedaleko. Doufám, že mi pomůžeš sehnat vhodné jídlo. Už jsem ochutnal tetřeva a byl výtečný."

Nezdárnému hodinářskému synkovi zvolna docházelo, že ručičky času se za jedinou noc přetočily zpět o tisíc let. A že se neocitl na maškarním bále ani mezi cirkusáky, ale kdesi v hlubokém středověku.

(STOLETÍ DESÁTÉ)

Vidím město veliké

„Vedeš nás špatně!“ Ibráhímův hlas zněl netrpělivě. Důstojný muž se postavil ve třmenech a rukou si clonil oči proti dubnovému slunci. „Tady žádné město není.“

Mordechaj se nevěřícně rozhlížel a snažil se na sobě nedat znát údiv. Vltavské břehy poznal, ale neviděl žádný příslib, že je jednou budou spojovat majestátní mosty a lemovat kamenná nábřeží. Zmizelo Staré Město i přilehlý Josefov se všemi synagogami. Na pravém břehu bylo roztroušeno jen pár dřevěných srubů, a tam, kde si pamatoval Malou Stranu, se krčilo tržiště a další usedlosti. Městu se tato osada nepodobala ani omylem. Zvedl pohled výš, aby našel Pražský hrad. Místo něj zde však stálo jen skrovné opevněné sídlo a nad ním kroužil sokol. Hodinářskému synkovi bylo jasné, že velkolepější osadu v Čechách nenajdou, a rozhodl se své rodiště bránit.

„Zatím to ještě není město v pravém slova smyslu, to uznávám, budoucnost však Praha rozhodně má,“ ujal se Mordechaj role průvodce a rozmáchlým gestem opsal plochu, do které se město rozroste. „Podívej na zástavbu na levém říčním břehu. Svah je zde strmější, takže rozvodněná řeka k domům nevystoupá. Koneckonců hradiště vystavěné na ostrohu nad tržištěm má výtečnou polohu. Cítím v kostech, že časem zde bude stát hrad, kterému rozlohou v celé Evropě nebude rovno. A přes řeku povedou mosty kamenné i železné!“

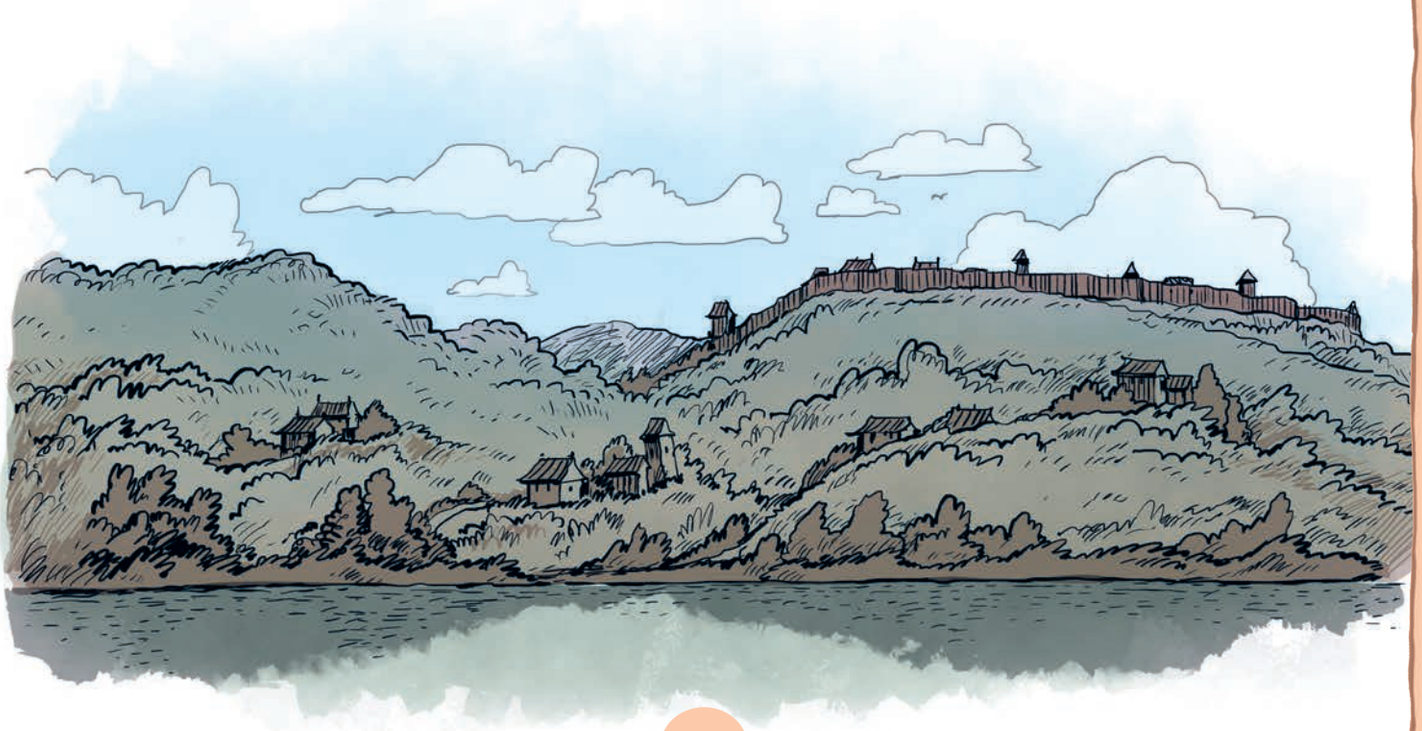

Pesach

Pesach je jarní svátek, při kterém si Židé připomínají vyvedení z egyptského otroctví podle příběhu popsaného v Bibli. Slavení předchází pečlivý úklid domácnosti, při kterém se rodina zbavuje všeho kvašeného (chleba, octa, piva). Potom zasedne k slavnostní hostině, při níž se kromě večeře podává i několik symbolických pokrmů. K těm patří nekvašený chléb – maces, pečená placka z mouky a vody. Kromě něj se slavnostní večeře skládá ještě ze zeleniny, hořkého křenu, směsi jablek a medu, malé pečínky, vajíčka a misky se slanou vodou.

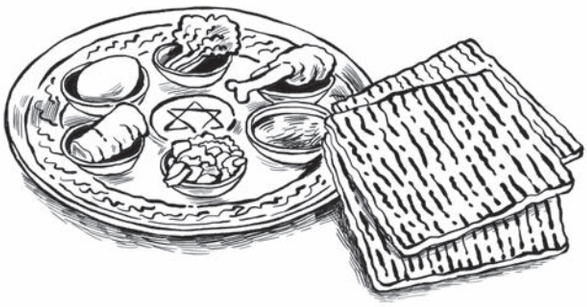

„Mluvíš jako prorok," zasmál se cestovatel. Naštěstí jeho pozornost už upoutal obchodní ruch. Sesedli z koní a Ibráhím se hned vmísil mezi kupce. Zajímalo ho, jaká platidla se zde používají, odkud trhovci přijeli a jaké zboží nabízejí. Na pražském tržišti se dala koupit sůl, kožešiny, hedvábí i koření dovezené z dalekých krajů, a taky lidé.

Svázaní nebo spoutaní okovy zde postávali mladí muži a ženy se svěšenými rameny. Mordechaj od nich nemohl odpoutat zrak. V hlavě mu vířily vzpomínky na rabína Šira a jeho procítěné vyprávění o tom, jak se Židé osvobodili z egyptského otroctví. Nikdy ho nenapadlo, jaké to je, když s někým přestane být nakládáno jako s lidskou bytostí. Už pohled na otroky mu byl nepříjemný. Nikomu jinému však obchodování s lidmi zřejmě nevadilo.

„To je teda dost barbarské," povzdechl si, když pro všetečného cestovatele zapisoval, že mladého otroka je možno na pražském trhu zakoupit za tři sta denárů.

„Souhlasím, Mordechaji," přitakal Ibráhím. „Tyhle slovanské kmeny nemají co jiného nabídnout. Řemesla zde nekvetou, místní lidé chodí neupravení. Je před nimi ještě dlouhá cesta." Odmlčel se a očistil si suknici od téměř neviditelného smítka. „Málem bych zapomněl, že zde v Praze společně oslavíme Pesach. Je třeba nachystat slavnostní večeři. Jako znalce místních poměrů tě pověřuji přípravou."

Cestovatel mu hodil kožený váček s mincemi. Pak odkvačil navštívit hradiště, kam ho pozval samotný přemyslovský panovník Boleslav zvaný Pobožný. Mladík, kterého zanechal na tržišti, se zoufale rozhlédl. Splnit úkol a sehnat jídlo, kterým by pesachový svátek uctili, se mu zdálo nemožné. U nich doma přípravy zabraly několik dní, neboť bylo třeba celý dům uklidit a nachystat hostinu. Nevařilo se jen proto, aby se rodina najedla, ale aby se mohl připomenout dávný příběh z Bible. Každé sousto, každý lok měly po staletí daný význam.

Vybavil si, jak matka usedala rok co rok ke slavnostní večeři ve stavu naprosté vyčerpanosti. To otec si svátek vychutnával. Ve vzpomínce mu vytanul přísný hodinář, jak po dramatické odmlce pronáší: „A nyní je na nejmladším z nás, aby se zeptal: Co odlišuje tuto noc od všech ostatních nocí?" Mordechaj by rád rovnou i odpověděl,

ale otec si vystačil sám. Bojovali spolu. Odjakživa. Samuel Cajt nesnášel novoty, potrpěl si na pořádek a jeho pesachová večeře byla zosobněný řád. Vše probíhalo podle přesně daných pravidel, dokonce i proslov ke čtyřem synům. Chlapce to mátlo, protože žádné bratry neměl. Jen mladší sestru.

Jako by ho otec viděl čtyřikrát. To vlastně dávalo smysl. Dvě oči, dvě skla brýlí. Dva krát dva jsou čtyři. Mordechaj se zasmál při vzpomínce, jak se snažil naplnit otcovu představu a být čtyřmi různými syny. Už jako malý pochopil, že pesachový příběh se má vyprávět tak, aby mu rozuměl každý posluchač. Tradice dává za příklad čtyři syny. Nejstarší je moudrý a s otcem si rozumí, druhorozený neposlušný a svéhlavý, třetí syn je neznalý, ale zvídavý a čtvrtý je zatím nerozumným dítětem, které nic z vyprávění nechápe. On sám by se rád viděl jako ten, kdo se chytře ptá, ale otec každou jeho otázku považoval za vzpouru.

Ale slavit Pesach v temném středověku se Mordechajovi chtělo ještě méně než doma. Nejraději by zmizel. Jenže pak ho napadlo, že už jednou uprchl z hodinářství. Nemůže celý život jen utíkat. A rozhodně netouží padnout do rukou místních obchodníků s otroky. Musí se naučit výzvám čelit.

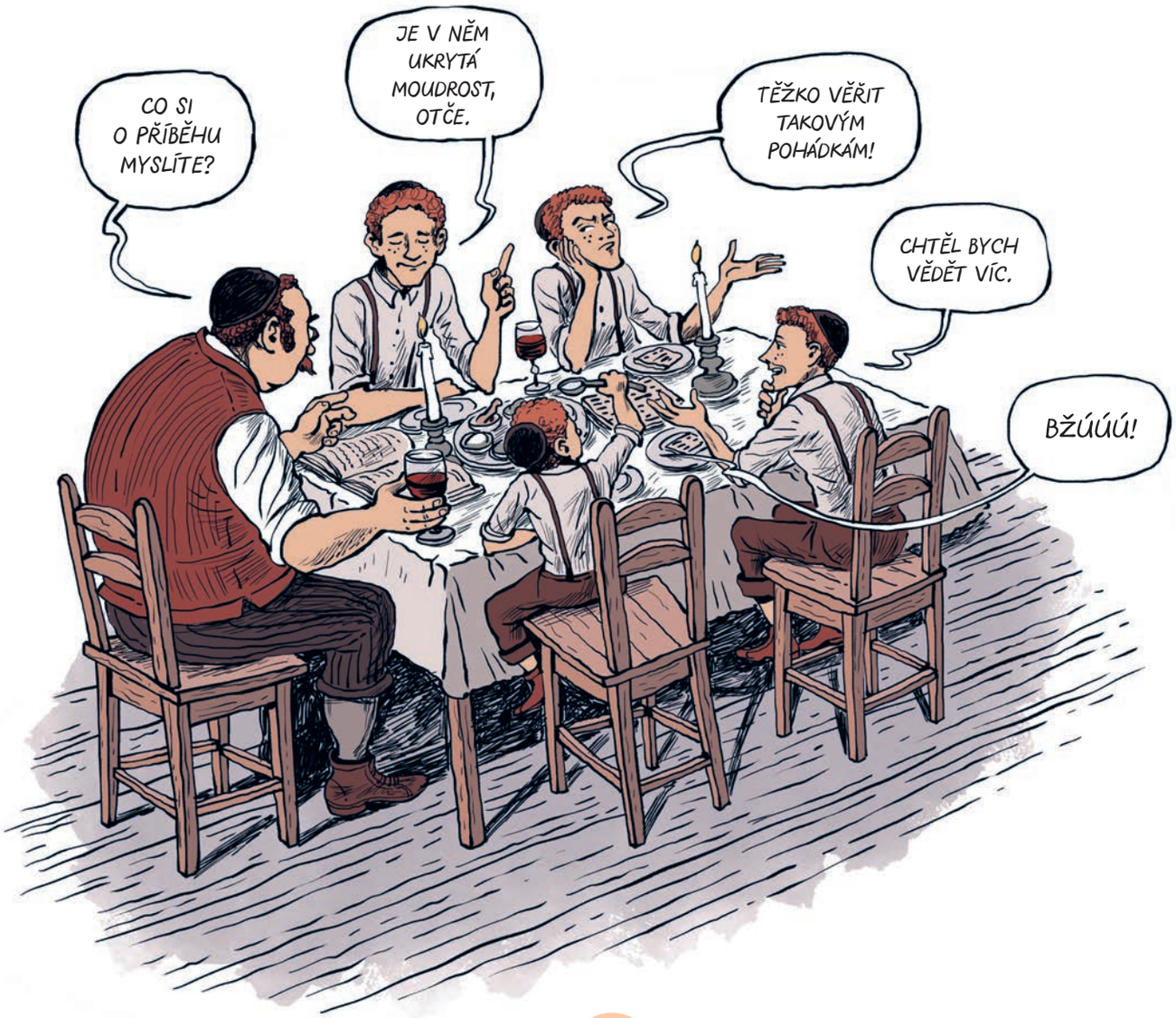

10. STOLETÍ

Ibráhím ibn Jákúb

Židovský vzdělanec a obchodník, který pocházel ze Španělska, ovládaného v té době muslimy. Podnikl cestu do východní Evropy, aby prozkoumal místní kupecké stezky i trhy, a vše si zapisoval. Jeho zápisky se zachovaly dodnes a v nich i nejstarší popis Prahy a také první zmínka o Židech na území Čech. Ibn Jákúb se zároveň živě zajímal o přírodu, obyčejné lidi a jejich zvyky. Nadmíru exotické mu připadalo saunování nebo pták špaček, který dokáže napodobit lidskou řeč.

Slované na území Čech

Obyvatelé Čech v naprosté většině neuměli číst ani psát a věnovali se převážně zemědělství. Na trhu prodávali své výpěstky, ale i vosk, med, koně, kožešiny a otroky. Kvůli trhu s otroky Židé mluvili o Čechách jako o zemi kenánské. Kenán je totiž v biblickém příběhu zemí, ve které sídlili otrokáři.

Židovští obchodníci

Židovští kupci cestovali svobodně napříč Evropou po souši i moři. Na svých cestách postupně zakládali první židovské osady. Kromě zboží (koření, látky, jantar, slonovina) a peněz přinášeli i novinky z jiných zemí, a proto byli váženými hosty. Mimo matematiky a geografie ovládali i řadu jazyků. Kvůli obchodu se museli domluvit slovansky, arabsky, persky, řecky i španělsky a znali i základy hebrejštiny.

Kupci

Do Prahy přicházeli z východu slovanští otrokáři i další obchodníci. Zmiňováni jsou Maďaři, Varjagové, potomci Vikingů, ale též kupci židovští a muslimští, kteří obchodovali s Řeckem, Tureckem, Indií a Čínou.

Které jídlo je košer?

Snědli byste žabí karbanátek nebo nadívaného šneka? A přece se i v Čechách takové pochoutky kdysi jedly! Každá společnost má jiné chutě a jiné zvyky. Křesťané o půstech nesmějí maso, ale rybu si dát mohou. Židé zase z náboženských důvodů nejedí vepřové a jídla, ve kterých je maso se sýrem nebo mlékem. Židovská pravidla správného stravování se týkají také porážky zvířete a porcování masa. Dbá se na to, aby zvíře bylo zdravé, netrpělo a v mase zůstalo co nejméně krve. Jídlo z takového masa je pak košer, tedy vhodné k jídlu. Podobná pravidla má i islám, správně připravené jídlo se označuje slovem halal.

Otroci

Katolická církev zakazovala zotročování křesťanů. Proto Slované podnikali válečné výpravy na východ, kam křesťanství v té době ještě nedorazilo, a zajatce prodávali do otroctví.

Kdo je vlastně Žid?

Hebrejská Bible neboli Starý zákon vypráví příběh prvních Židů, kteří založili starověké království Izrael. Židé ve středověku i dnes se považují za jejich potomky, proto si také říkají synové Izraele. Vyznávají jediného boha: Hospodina. Na počátku našeho letopočtu ale Izrael dobyli Římané a Židé se začali usazovat v jiných zemích. Spojuje je náboženství zvané judaismus, ale jinak je každý jiný. Arabští Židé nosí turbany, afričtí Židé jsou snědí a ti čínští zase mají šikmé oči. Kdo je tedy Žid? Asi každý, kdo se za Žida sám považuje. A to jsou v moderní době i Židé nevěřící.

Svátek nekvašených chlebů

„Je přece půst," zavrtěl hospodský hlavou. „Mám tu tři bečky nasolených ryb. A ty po mně chceš jehněčí?" Nakyslá rybí vůně jeho slova potvrzovala.

„Ano," trval na svých neobvyklých požadavcích Mordechaj a pohrával si s váčkem, ve kterém cinkaly mince. V tmavé krčmě byl jediným zákazníkem. „Potřebuji připravit slavnostní hostinu."

„Možná by ti má žena mohla upéct štiku na smetaně," podrbal se na hlavě kulatý muž. Nespouštěl oči z měšce.

„Židovskou hostinu," upřesnil nazrzlý mladík poněkud zoufalým tónem.

„Židovskou," zopakoval hospodský pro ženu, která právě vyšla ze dveří, a snažil se rozpomenout. „Ach, ano, procházeli tudy židovští kupci a něco jim nešmakovalo. Co to jen bylo...?"

„Jitrnice to byly, ty jedna hlavo zapomnětlivá," razantně odpověděla žena v umaštěné zástěře. Zarudlé tváře prozrazovaly, že přišla z vytopené kuchyně. „A co by sis vlastně představoval, hochu?"

„Potřebuju jehněčí pečínku jako připomínku obětního beránka. Stačí jen kosti se ždibcem masa. Zeleninu. Pak něco hořkého, třeba křen," vyjmenovával Mordechaj, co pracně vydoloval z paměti. „Něco sladkého. Hodily by se rozinky a ořechy. Natvrdo uvařená vajíčka. Misku se slanou vodou."

„Zatím to nezní tak neproveditelně," okomentoval výčet poněkud zmatený hospodský. „Nechceš místo vody se solí spíš soudek piva?"

„Ne, pivo je zapovězeno," odpověděl pevně Mordechaj. „K hostině musím přichystat víno. Košer víno vyrobené Židem," upřesnil.

„Vypadáme snad jako židovská hospoda?" houkla na něj hospodská a znělo to téměř výhružně. „Právě jsem upekla čerstvý chléb. Tím, doufám, nepohrdneš?"

Vyvedení z Egypta

Podle Bible Židé dříve přebývali v Egyptě, kde z nich zlý faraon udělal otroky. Jediný svobodný Žid byl Mojžíš, o jehož židovském původu však nikdo nevěděl. Bůh Hospodin si vyvolil právě jeho a pověřil ho, aby se Židy z Egypta odešel. Faraon však o své otroky nechtěl přijít. Proto na Egypt Hospodin seslal deset strašlivých pohrom a teprve potom faraon k odchodu svolil. Spolu s Mojžíšem se Židé vydali hledat zaslíbenou zemi, ve které budou žít svobodně. Odchod z Egypta si lidé vyznávající judaismus připomínají každý rok při svátku Pesach.

„Milá paní," vrhl na ni návštěvník zoufalý pohled. „Nechci se dotknout vašeho pekařského umění, ale chleba musí být nekvašený. Jen mouka a voda."

„Z toho uhněteš jen placky pro chudáky! Proč s ním vlastně ztrácíme čas, Kochane? Nic z něj nekápne. Nedivila bych se, kdyby v tom měšci měl jen kamení. Tenhle pacholek nechce hostinu, ale žebráckou almužnu!" Slova už nepatřila chlapci, ale tlustému hospodskému, který zákazníka špatně odhadl. Žena s nimi nehodlala déle ztrácet čas a rázně odkráčela do kuchyně.

Než se Mordechaj nadál, stál venku před zavřenými dveřmi hospody. V měšci mu neubyla jediná mince, jenže také nic nezískal. Slyšel tlumenou hádku manželů a najednou mu začaly cukat koutky úst. Snažil se nutkání potlačit, ale nedokázal se ovládnout. Oči mu slzely a smích se nezadržitelně probublával ven. Mladík se hlasitě rozesmál. Chechtal se, až se ohýbal v pase a musel se přidržovat nízkého plotu.

„Jsi posedlý nebo uhranutý?" zeptala se dívka, která ho pozorovala z bezpečné vzdálenosti. Těžký košík si položila k nohám.

„Ani jedno. Prostě jsem se neudržel," utíral si oči Mordechaj. „Ale měl bych spíš plakat."

„Tak to jsem ráda, že ti nic není," pokývala hlavou černovláska. Zastrčila si uvolněný pramen za ucho a opět se chopila rukojeti košíku. „Mám dost naspěch. Musím napéct hromadu macesů."

„Ty chystáš pesachovou večeři?" položil Mordechaj obezřetně otázku, jako by našlapoval kolem žhavých uhlíků. „A nepotřebuješ pomocníka?"

„A co za to?" opáčila s nedůvěrou.

„Pár stolovníků navíc. Také slibuji, že všechno, co sníme, zaplatíme."

Dívka se jmenovala Hana a přicestovala s jinou karavanou židovských obchodníků. Ve dvou už přípravu pesachové hostiny zvládli snáze. Když se večer všichni shromáždili kolem slavnostního stolu, na kterém hořely svíce, Ibráhím neskrýval dojetí. Před všemi chválil Mordechaje, že v Praze vypátral další souvěrce. Teď mohou společnou večeří započít svátek nekvašených chlebů a zavzpomínat, jak synové a dcery Izraele vyvázli z egyptského otroctví.

Napili se vína a cestovatel všem vyprávěl dávný příběh. Mordechajovi se zdálo, jako by jej slyšel poprvé. Nebo mu spíše poprvé rozuměl. Možná byl opravdu do té chvíle jen čtvrtým synem, prosťáčkem, který se nestará o to, co je důležité. Rozlamovali a jedli macesy, aby si připomněli, jak Židé kdysi narychlo opouštěli své domovy a nemohli čekat, až chleba vykyne. Vkládali do úst lžičku křenu na znamení hořkosti otroctví, které jejich předkové nechali za sebou. Okusovali z kosti jehněčí maso jako připomínku obětního beránka. Protože nic nezískáváme zadarmo, a i pro poznání musí člověk něco obětovat.